

Sprawozdania

Sprawozdanie

z II Ogólnopolskiej Konferencji

„Tożsamość osobista i społeczna dzieci i młodzieży”

Szczecin, 12-13 grudnia 1998 r.

W dniach 12-13 grudnia 1998 r. w Katedrze Psychologii US odbyła się konferencja naukowa, poświęcona prezentacji badań i zagadnień teoretycznych dotyczących tożsamości osobistej i społecznej dzieci i młodzieży. Dodatkowym, i nie mniej ważnym, celem spotkania było stworzenie okazji do wymiany myśli, jak również konfrontacja poglądów przedstawicieli różnych ośrodków akademickich. Program naukowy konferencji był realizowany w formie wykładów plenarnych i referatów.

Wygłoszono 4 wykłady i 13 referatów o różnych aspektach tożsamości. Ich autorzy najczęściej koncentrowali się na procesie formowania się tożsamości w okresie dorastania w kontekście uwarunkowań społeczno-kulturowych. Część referatów dotyczyła zagadnień związanych z tożsamością w innych okresach rozwojowych, a także wkraczała na obszary psychologii klinicznej i socjologii.

Wykład inauguracyjny wygłosił prof. dr hab. Janusz Trempała (Instytut Psychologii WSP w Bydgoszczy). Tematem wykładu było „Poczucie normatywności zdarzeń życiowych oczekiwanych przez młodzież wkraczającą w dorosłość”. Przedstawił w nim badania nad relacjami przyczynowo-skutkowymi, zachodzącymi między poczuciem normatywności (rozumianym jako zgodność zmian w zachowaniu jednostki z normami społecznymi) a samooceną, poczuciem kontroli nad przyszłością i optymizmem, przeprowadzone na młodzieży polskiej i fińskiej. Analiza wyników ogólnie wskazuje na wieloprzyczynowe uwarunkowanie poczucia normatywności oraz na istotny, chociaż najmniejszy, jego wpływ na optymizm wobec przyszłości, w porównaniu z wpływem samoceny i poczucia kontroli nad przyszłością.

Następny wykład – „Poczucie tożsamości a funkcjonowanie systemu „Ja” w okresie dorastania” – wygłosił dr hab. Piotr Oleś (Katedra Psychologii Klinicznej i Osobowości KUL w Lublinie). Autor nawiązał do koncepcji tożsamości W. Jamesa, skonstruowanej na podstawie funkcji JA podmiotowego i odpowiadających im elementów JA przedmiotowego. Następnie, na podstawie tej oraz innych koncepcji, analizował zróżnicowanie systemu „JA”, związek między koncepcją siebie a tożsamością oraz rodzaje motywów porządkujących funkcjonowanie systemu „JA” i ich rolę dla kształtowania się tożsamości.

Tematem kolejnego wykładu plenarnego, wygłoszonego przez dr. Szymona E. Draheima (Instytut Psychologii UAM w Poznaniu), była „Tożsamość osobista a (pseudo)pamięć zdarzeń traumatycznych”. Wykład dotyczył trudności wnioskowania o zaistnieniu faktu molestowania seksualnego dziecka na podstawie badań diagnostycznych, prowadzonych przez biegłych oraz przesłuchań opartych na procedurze sądowej. Przedstawiona analiza praktyki diagnostycznej oraz literatury naukowej z tego zakresu prowadzi do odkrycia, że wnioskowanie o wystąpieniu molestowania seksualnego dziecka na podstawie potocznie przyjętego zespołu objawów jest nieuzasadnione i może prowadzić do poważnych błędów. Ponadto wypytując dziecko, zwłaszcza w sposób szczegółowy i naprowadzający, o fakty związane z molestowaniem, można wszczepić w jego pamięć treści, które są pamiętane jako rzeczywiste, mimo iż nie miały miejsca.

Wykładową część konferencji zamknęła dr Anna Oleszkowicz (Instytut Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego) wystąpieniem na temat „Miejsce buntu młodzieńczego w kształtowaniu się tożsamości osobistej i społecznej”. Wykład zawierał charakterystykę, atrybuty i rodzaje buntu młodzieńczego oraz modele jego powiązań z kształtującą się w okresie dorastania tożsamością. Bunt egocentryczny wpływa głównie na zakresowanie granic tożsamości osobistej i uruchomienie poszukiwania identyfikacji grupowych, z których wynikają: bunt ideologiczny i altruistyczny. Następuje wzmocnienie i weryfikacja identyfikacji grupowych, co wpływa na kształtowanie się tożsamości osobistej.

Na pierwszą część seminaryjną konferencji składały się trzy wystąpienia. Rozpoczął ją referat dr Eunice Hempolińskiej-Nowik (Katedra Psychologii US) pt. „Rola kategorii celów i cech w kształtowaniu się tożsamości”. Zaprezentowane w nim zostały wyniki badań osadzonych w teorii prototypu „ja” T. B. Rogersa i teorii schematów „ja” H. Markus. Analiza wyników doprowadziła do wniosku o większej dostępności i centralności kategorii celów działań w stosunku do kategorii cech osobowości. Tożsamość oparta na poznawczej reprezentacji „ja” zorganizowana jest zatem wokół kategorii celów, w stosunku do których kategorie cech są podrzędne.

W wystąpieniu pt. „Tożsamość młodzieży w ponowoczesnym świecie” mgr Szymon Hejmanowski (Instytut Psychologii UAM w Poznaniu) zwrócił uwagę na trudności i zagrożenia, jakie stwarza zamęt ideologiczny, szybkie tempo przemian kulturowych i związana z tym przepaść pokoleniowa między dziećmi a rodzicami, brak osadzenia w tradycji, desakralizacja życia i inne przejawy współczesnego ponowoczesnego kontekstu społecznego dla budowania tożsamości przez dorastającą młodzież.

Analizę współczesności powiązał z koncepcją Erika H. Eriksona, wskazując na niebezpieczne nałożenie się ideologicznego pomieszania, obecnego w dzisiejszej kulturze, na pomieszczenie właściwe rozwojowo kryzysowi tożsamości.

Pierwsze seminarium zakończyło wystąpienie Bartosza Wojciechowskiego, studenta V roku psychologii UAM. W swoim referacie pt. „Problem Ja, ego i tożsamość w psychospołecznej koncepcji Erika H. Eriksona. Znaczenie dla epigenetycznego rozwoju w cyklu życia” omówił on założenia tej koncepcji oraz charakterystyczne dla niej pojęcia i relacje zachodzące między nimi.

Kolejne seminaria zawierały po pięć wystąpień.

Drugą część seminaryjną rozpoczął referat Anny Makowieckiej (lekarza medycyny, przedstawicielki Polskiego Towarzystwa

SPRAWOZDANIA

Psychoanalitycznego w Warszawie) na temat „Międzypokoleniowy przekaz traumy i jego wpływ na dzieci osób ocalałych z Holocaustu”. Odwołując się do literatury i praktyki, autorka opisała w nim psychologiczną sytuację Żydów, będącą następstwem przeżycia Holocaustu lub bycia dzieckiem jego ofiar. Ukazała – zapowiadany tematem – mechanizm przekazywania traumy z tym związanej kolejnym pokoleniom i jego konsekwencje dla funkcjonowania.

Tematykę tę kontynuowała mgr Ryszarda Zachariasz (Poradnia Zdrowia Psychicznego, Warszawa) w wystąpieniu pt. „Problem żydowskiej tożsamości. Grupy wsparcia dla osób o żydowskim pochodzeniu”. Autorka nawiązała do trudności, jakie wiążą się z budowaniem tożsamości żydowskiej, lęku, wstydu i braku zakorzenienia, pogłębianych jeszcze faktem, że wiele osób dowiaduje się o swoim pochodzeniu późno, w wieku dorosłym, często w związku ze śmiercią któregoś z rodziców. Podstawowym zagadnieniem były warunki pracy grup wsparcia dla osób o żydowskim pochodzeniu, ich oferta, cele oraz problemy pojawiające się w trakcie spotkań.

Zależność między zmianą kontekstu społecznego w szkole na przełomie III i IV klasy a pogorszeniem się obrazu siebie u dzieci była przedmiotem rozważań dr Sylwii Seul-Michałowskiej (Katedra Psychologii US) w referacie pt. „Modyfikacja obrazu siebie u dzieci 9-, 10-, 11-letnich”. Autorka przedstawiła wstępną analizę badań wskazującą na wzrost funkcji walidacyjnych obrazu siebie u 10-latków w porównaniu z dziećmi 9-letnimi związany z oddziaływaniem motywów walidacyjnych uruchomionych przez nową sytuację w szkole (zmiana nauczyciela, klasy, wymagań itp.). U 11-latków poprawia się obraz siebie w związku z adaptacją do zmienionej sytuacji i wzrostem motywacji egotystycznych.

W referacie pt. „Specyfika rozwoju religijności w okresie dorastania” mgr Wiesław Matys (Katedra Psychologii US) zajął się warunkami rozwoju szczególnego aspektu tożsamości. Odwołując się do literatury przedmiotu postawił tezę, że adolescencja jest zasadniczym okresem kształtowania się religijności. Dojrzała religijność powinna charakteryzować się dwiema podstawowymi cechami: autentycznością i autonomicznością. Jej narodzenie się pod koniec okresu dorastania uwarunkowane są wieloma czynnikami, głównie pozytywnym wpływem środowiska rodzinnego, osobistymi intensywnymi przeżyciami religijnymi i aktywnym uczestnictwem we wspólnotach religijnych.

Wystąpienie mgr Macieja Wacholca (Katedra Psychologii US) – „Tożsamość seksualna a kryzys intymności” – zawierało przemyślenia wynikające z praktyki terapeutycznej. Zebrane na tym polu doświadczenia doprowadziły autora referatu do wniosku, że trudności napotymane w rozwiązywaniu kryzysu intymności mają swoje źródło w nie do końca rozwiązany kryzysie tożsamości seksualnej na płaszczyźnie wyboru obiektu. Rozważania prowadzą do stwierdzenia, że dla rozwinięcia się zdolności do zbudowania intymnej więzi heteroseksualnej decydującą rolę odgrywa pozycja ojca. Przez dziewczynki musi on być postrzegany jako atrakcyjny, wobec chłopców natomiast powinien wykazywać zainteresowanie, dewalując matkę i pokazując, że świat męski jest bardziej pociągający niż kobiecy.

Ostatni cykl wystąpień rozpoczęła dr Anna Wolska (Katedra Psychologii US) referatem pt. „Młodociani zabójcy”. Autorka przedstawiła w nim wyniki obszernych badań, obejmujących grupy młodocianych i dorosłych zabójców. Analiza dotyczyła porównania obu grup zarówno pod względem socjalizacji rodzinnej, jak i pozarodzinnej.

W kręgu zagadnień bliskich psychologii sądowej pozostawał następny referat pt. „Opiniowanie o stanach afektywnych – pojęcie silnego wzburzenia u młodocianych zabójców”, przedstawiony przez dr. Zdzisława Majchrzyka (Instytut Psychiatrii i Neurologii AM w Warszawie). Obejmował on analizę przypadku zabójstwa dokonanego przez trzech młodych mężczyzn. Analiza zawierała opis czynu i opinie biegłych. W tym kontekście rozważane było pojęcie silnego wzburzenia zarówno od strony prawnej, jak i psychologicznej, zwłaszcza w odniesieniu do małej grupy. Autor zastanawiał się nad możliwością wystąpienia tego stanu afektywnego pod wpływem mechanizmów grupowych.

Odmienne konwencje referatu zaproponował dr Jerzy Pobocha (Klinika Psychiatrii PAM w Szczecinie) w wystąpieniu pt. „Analiza prac z zakresu zaburzeń osobowości młodych przestępców w bazie danych MEDLINE i INTERNETU za lata 1984-1998”. Przedstawił on zestawienia liczbowe prac naukowych zawierających pojęcia „zaburzenia osobowości”, „tożsamość osobista” i „tożsamość społeczna”, zarejestrowanych przez obie bazy danych w określonym przedziale czasu.

Kolejny referat – „Funkcjonowanie «ja-realnego» i «ja-idealnego» u młodzieży z rodzin alkoholowych” – został przedstawiony przez mgr Barbarę Stawarz (Katedra Psychologii US). Zawierał on prezentację badań nad „ja-realnym” i „ja-idealnym” przeprowadzonych na dwóch grupach: młodzieży z rodzin normalnych i alkoholowych. Wykazały one większą rozbieżność między „ja-realnym” a „ja-idealnym” u młodzieży z rodzin alkoholowych, w porównaniu z młodzieżą pochodzącą z rodzin normalnych, co wiąże się z obniżoną samooceną u młodzieży z pierwszej grupy.

Konferencję zamknęło wystąpienie mgr Izabeli Molendy (Katedra Psychologii US). W referacie pt. „W poszukiwaniu poczucia tożsamości – młodzi geje i lesbijki w polskich warunkach kulturowych” przedmiotem rozważań był proces kształtowania się tożsamości młodych ludzi z włączeniem do obrazu siebie nowego elementu: orientacji homoseksualnej, cechy zagrażającej, bo stygmatyzowanej. Autorka śledziła zmiany w przebiegu autoidentyfikacji – od początkowo negatywnej do ostatecznie pozytywnej. U niektórych osób zmiana prowadzi do zorganizowania obrazu siebie wokół stygmatu. Decydujące znaczenie dla pozytywnej identyfikacji i odnalezienia się w przestrzeni społecznej ma kontakt i identyfikacja ze środowiskiem homoseksualnym.

W trakcie konferencji kolejne wystąpienia przeplatały się z żywą dyskusją, angażującą uczestników i słuchaczy. Przeradzała się ona zarówno w interesujące rozwinięcia prezentowanych zagadnień, jak i w ścieranie się odmiennych poglądów, ugruntowanych w różnych podejściach teoretycznych.

II Konferencja Ogólnopolska w Szczecinie wypełniła postawione przez organizatorów cele i okazała się ciekawym i inspirującym spotkaniem psychologów i psychiatrów z różnych ośrodków.

Izabela Czyżewska

Katedra Psychologii Uniwersytetu Szczecińskiego